

Kuka käytti hyväkseen Jane Doea?

Yksittäisten tapauselosteiden sattumanvaraisuus Osa I

Elizabeth F. Loftus & Melvin J. Guyer

Tiivistelmä

Tapaustutkimuksia käytetään hyväksi sekä tieteen teossa että käytännön työssä, mutta ne saattavat olla myös hyvin harhaanjohtavia. Olemme tutkineet uudelleen Jane Doen tapauksen. Hänestä on olemassa kaksi videohaastattelua, ensimmäinen ajalta, jolloin hän oli 6-vuotias, ja toinen 11 vuotta myöhemmin jolloin hän oli 17-vuotias. Ensimmäisessä haastattelussa hän kertoi olevansa äitinsä seksuaalisesti hyväksikäyttämä. Toisessa haastattelussa hän oli unohtanut tämän, mutta sitten palautti sen muistiinsa. Janen tapausta on ylistetty uutena todisteena repressoituneiden, tai dissooituneiden traumamuistojen olemassaolosta, sekä todisteena toistuvan hyväksikäytön palautettujen muistikuvien luotettavuudesta. Alkuperäisessä artikkelissa esitettiin useita 'tukea antavia todisteita' siitä, että hyväksikäyttö oli totta. Tarkemman tarkastelun jälkeen on syytä paitsi epäillä näitä 'todisteita' myös sitä, että hyväksikäyttö todella oli alkuaan tapahtunut. Analyysimme herättää useita kysymyksiä tapaustutkimusten käytöstä tieteessä, lääketieteessä ja mielenterveytystyössä. On syytä varottaa paitsi niitä ammattilaisia, jotka käyttävät tätä tapaustutkimusta, myös niitä jotka perustavat teoriansa siihen, tai käyttävät sitä todisteena.

- Kirjoittajat -

Yksittäiseen tapaukseen kohdistuvalla tutkimuksella (case study) on tieteessä pitkä ja hyvänä pidetty perinne. Ne ovat vastaan sanomattomia kertomuksia, jotka ovat usein niin voimallisia, että niiden varaan rakennetaan kokonainen käyttäytymisteoria. Freud rakensi psykoanalyttisen teoriansa muutamien terapiassa näkemien tapausten varaan. Bruno Bettelheim käytti muutamien autististen lasten tapaustutkimuksia perustellakseen 'jäkäppi-äitien' olemassaolon (Pollak 1997). Psykiatri Cornelia Wilburin kertomus potilaastaan nimeltä 'Sybil' sai tuhannet ihmiset uskomaan tarinan 'Sybilin' monipersonaisuudesta (Schreiber 1973). Genien tapaus, jossa tyttö vietti ensimmäiset 13 vuottaan lukittuna yksin makuuhuoneeseensa, sidottuna pottatuoliin, ilman mitään muuta stimulanssia kuin pieksäminen, opettaisi meille merkittäviä seikkoja kielen kehitymisestä (Curtiss 1977). John Money kertoi maailmalle pojasta, joka menetti seitsemän kuukauden ikäisenä peniksensä. Hän kävi läpi plastiikkakirurgisen leikkauksen vuoden ikäisenä, jolloin hänestä leikattiin tyttö. Money seurasi tytön elämää siihen asti kun hän oli yhdeksänvuotias. Vaikka tytöllä oli monia poikamaisia piirteitä, hänellä oli kuitenkin naisen sukupuoli-identiteetti. Money päätteli tästä tapaushistoriasta sekä tutkimuksestaan, joka koski yli sataa intersukupuolista lasta, että seksuaali-identiteettiin vaikuttaa voimakkaammin sosialisatio kuin biologia.

Jotkut tapaustutkimukset tarjoavat ihmisluontoon ja psykologiaan ikkunan, jota ei muulla tavoin olisi olemassa. Oliver Saksin kertomukset potilaitensa harvinaisista sairauksista tuovat esiin aivojen ja myös persoonallisuuden mysteereitä (Sacks 1990). Tapaustutkimukset ovat osoittaneet näköjärjestelmän solujen monimutkaista erikoistumista: Esimerkiksi eräs mies, jolla oli aivovaurio, kykeni tunnistamaan vihanneksista rakennetun kasvojen hahmon, mutta ei tunnistanut yksittäisiä vihanneksia (Mooscovitch, Winocur & Behrmann 1997). Surullinen tapaus nimeltä H.M., jolta poistettiin suuri osa hippocampusta ja lähellä olevaa cortexia vuonna 1953, opetti operaation tehneille merkittäviä asioita muistin fysiologiasta. H.M. ei kyennyt muodostamaan uusia muistoja operaation jälkeisistä tapahtumista (Ogden & Corkin 1991). Samalla tavoin kliinisen psykologian tutkimukset voivat osoittaa pätemättömiksi vääränlaisia yleistyksiä, kuten että kehitysvammaisilta puuttuu sellainen kognitiivinen kapasiteetti, että he voisivat kehittää obsessiivis-kompulsiivisen häiriön, tai että 'taijin-kyofu-sho (toisten ihmisten pelko) olisi kulttuurisidonnainen ja tyypillinen japanilaisille (McNally & Calamari 1989; McNally, Cassiday & Calamari 1990). Tällaiset tapaustutkimukset voivat tuottaa merkittävää vastatodistetta oletuksille ihmisen käyttäytymisen 'universaaleista' aspekteista.

Mutta tapaustutkimukset, määrittelynsäkin mukaan ovat peräisin kertojan havainnoista ja tulkinnoista. Jos ne esitetään hyvin, kuten Freud, Bettelheim, Wilbur ja Money tekevät, ne ovat lukijoiden mielestä vakuutavampia kuin tylsät tieteelliset numerot ja laskelmat. Miksi kukaan kyseenalaistaisi Cornelia Wilburin tarinaa Sybilistä? Kesti vuosia ennen kuin riippumattomat tutkijat saivat selville, että Wilburin kustantaja oli sitä mieltä, että Sybilin esittäminen monipersonaisena olisi paljon mielenkiintoisempaa ja myisi paremmin, kuin jos kerrottaisiin totuus hänen mielisairaudestaan, joka oli todennäköisesti jonkun tyyppinen hysteria (Borch-Jacobsen 1997). Moniko lukija kyseli tytöksi kasvatetusta pojasta, sopeutuiko hän todella hyvin, tai onko se tyypillinen tapaus kuvaamaan sellaisia lapsia, joille on jouduttu tekemään sukupuolenvaihdos lääketieteellisistä syistä? Jatkotutkimukset osoittivat, että kyseinen poika David Reimer ei koskaan sopeutunut, ja vaihtoi elämään miehenä (Colapinto 2000). Mutta kumpikaan versio hänen tapauksestaan ei kerro koko totuutta, koska Reimer ei

välttämättä ollut tyyppillinen tapaus. Muut sukupuolenvaihdosta koskevat tapaustutkimukset, joissa penis on poistettu (esimerkiksi Bradley et.al. 1998) osoittavat onnistuneempaa sopeutumista. Eli onko kyseessä sosialisatio vai biologia?

Kukapa olisi rohjennut kritisoida kuuluisaa Bruno Bettelheimia, tai kysyä häneltä ikäviä kysymyksiä, kuten missä hänen kontrolliryhmänsä on (Pollak 1997)? Kun tutkijat vihdoinkin kysyivät tätä, he havaitsivat, että autististen lasten vanhemmat eivät eronneet terveiden lasten vanhemmista (Markin 1997). Mitä Genien tarinaan tulee, se nostattaa monia vastaväitteitä hänestä kirjoittaneiden pätevyyttä suhteeseen (Rymer 1993). Miksi vei vuosikymmeniä ennen kuin Freudia alettiin kritisoida siitä, mitä hän jätti pois tapaustutkimuksistaan, miten hän vääristeli asiakkaitensa kertomaa, tai sitä että hän ei etsinyt vaihtoehtoisia selittäjiä heidän oireilleen ja ongelmilleen? (Cioffi 1998; Crews 1998; Powell & Boer 1995; Sulloway 1992; Webster 1995).

Tapaustutkimukset ovat valaisevia, mutta voivat hämärtää totuuden. Monissa tapauksissa ne ovat lähtökohtaisesti rajoittuneita siihen, mitä niiden kertoja näkee, ja mitä hän jättää kertomatta. Tämä on erityisen totta, jos kirjoittajalla ei ole käytössään tieteellisiä metodeja, jolloin hän on tietämätön confirmation biasin mahdollisuudesta, eri vaihtoehtojen punninnasta ennen diagnoosin tekoa ja niin edelleen. Ennen kaikkea tieteen tekijöille tapaustutkimukset ovat hyödyllisiä hypoteesien rakentamiseen, mutta eivät vastauksien saamiseen. Jos niitä tarjotaan vastauksina lukijoiden tulee olla varuillaan. Tällaisesta menetelmästä seuraa tapaustutkimus koskien tapaustutkimusta, ja syntyy vaarallinen tarina.

Muistojen sota

Pidempään kuin vuosikymmenen psykologian tutkijat ja klinikot ovat riidelleet muistin olemuksesta. Monet klinikot uskovat, että traumaattiset kokemukset, erityisesti toistuva seksuaalinen väkivalta, ovat niin järkyttäviä, että ne repressoitaa, ja että ne voidaan terapian, hypnoosin, unianalyysin ym. avulla palauttaa vuosien kuluttua muistiin tarkkoina. Joissakin repressioiden määritelmässä asia katoaa tietoisuudesta kokonaan, näin esimerkiksi kun kyseessä on 'massiivinen repressio' (Herman & Schatzow 1987), tai 'ankara repressio' (Courtois 1992), tai 'totaalinen repressio' (Briere 1992). (Myöhemmin termi 'repressio' meni pois muodista ja jotkut klinikot alkoivat esittää, että traumatisoivat kokemukset aiheuttivat dissosiaatiota, tietoisuuden jakautumista, mutta he tarkoittavat kuitenkin, että trauma katoaa tyystin tietoisuudesta).

Monet akateemiset muistin tutkijat (ja jopa monet klinikot) ovat olleet skeptisiä massiivisen repressioon tai dissosiaation suhteen. He ovat toistuvasti osoittaneet laboratoriokokeilla, että tällaiset suggestiiviset menetelmät lisäävät keksittyjä muistikuvia ja virheitä, esimerkiksi ihmiset sotkevat sen mitä he kuvittelivat ja mitä todellisuudessa tapahtui. Nämä tutkijat toteavat, että ei ole tieteellistä todistusaineistoa sellaisille väittämille kuin toistuvan väkivallan kohteeksi joutumisesta seuraa repressio tai dissosiaatio. Päin vastoin keskitysleiriltä selvinneet, julmurihallitusten kiduttamat, 'etnisissä puhdistuksissa' toistuvien raiskausten kohteeksi joutuneet serbialaiset, tai Toisen maailman sodan aikaiset Koren sodan 'huvitytöt' eivät ole unohtaneet. He ovat kipeästi muistaneet tähän päivään asti. Näin ollen todistustaakka on terapeuteilla, joiden tulee osoittaa tällaisen repressioon tai dissosiaation olemassaolo, ja varmistaa uskomuksensa siitä, että tällaiset traumojen muistot voidaan luotettavalla tavalla palauttaa.

Vuonna 1997 prykiatri David Corwin ja hänen työtoverinsa Erna Olafson julkaisivat tapaustutkimuksen, jonka he uskoivat olevan tällainen todiste (Corwin & Olafson 1997). He kertoivat nuoresta naisesta, jonka olivat nimenneet Jane Doeksi. Corwin oli ensimmäisen kerran haastatellut häntä vuonna 1984, jolloin hän oli 6-vuotias. Hänen eronneet vanhempansa kävivät tuolloin raivoisaa, pitkittynyttä huoltokiistaa, ja Jane asui äitinsä kanssa. Janen isä ja äitipuoli väittivät, että äiti oli sekä fyysisesti että seksuaalisesti pahoinpidellyt häntä, ja Corwin kutsuttiin arvioimaan näitä syytöksiä.

Artikkelista voimme lukea, että Corwin haastatteli Janea kolme kertaa ja videoi nämä tilanteet. Viimeisessä haastattelussa Jane kertoi Corwinille, että 'äiti työntää sormensa vaginaani' kylpyammeessa ja siten on tapahtunut 'useammin kuin 20 kertaa ... ehkä 99 kertaa'. Jane kertoi Corwinille myös, että äiti oli vahingoittanut häntä polttamalla häntä jalasta (josta Corwin teki sen johtopäätöksen, että kyseessä oli liesi).

Corwin teki sen johtopäätöksen, että äiti oli pahoinpidellyt tyttärtään. Tytön kertoman lisäksi hän oli vakuuttunut pahoinpitelystä, koska tyttö vaikutti olevan rennompi isän kuin äidin seurassa. Isä vaikutti hänestä luotettavammalta tietojen antajalta. Tämän hän päätteli siitä, että kun äiti väitti isän syllistyneen veronkiertoon, isä kykeni osoittamaan Corwinille, että väite oli perätön. Corwinin mukaan nimenomaan äiti oli 'tuomittu ja hänelle oli annettu vankeusrangaistus petoksesta'. Corwinin mukaan äiti oli tasapainoton koska hänellä oli kolme aikaisempaa avioliittoa, ja hänen mukaansa 'hänellä oli laaja-alaisempaa aviollista sopeutumattomuutta kuin isällä, jolla oli takanaan pitkä avioliitto ennen kuin hän avioitui Janen äidin kanssa'. Janen kertomus pysyi samanlaisena kolmessa oikeuspsykologisessa haastattelussa, koskien hyväksikäyttäjän henkilöä ja tekoja. Kertomuksessa oli vakuuttavia aistikokemuksen yksityiskohtia siitä, miltä pahoinpitely tuntui, ja äiti uhkaili tyttöä, ettei hän kertoisi kenellekään.

Corwin oli myös vakuuttunut Janen seksuaalisesta pahoinpitelystä sen perusteella, mitä sosiaalityöntekijä, joka tapasi Janen alkuvuodesta 1984, oli raportoinut silloin, kun Janen väitettiin kertoneen seksuaalisesta pahoinpitelystä äitipuolelleen. Sosiaalityöntekijä oli kirjannut Janen sanoneen, että 'äiti työntää kylpyammeessa sormensa vaginaani. En pidä siitä. Hän sanoo voivansa tehdä minulle mitä tahansa. Hän laittaa voidetta vaginaani ja se sattuu'. Jane oli moittinut sitä, että hänelle oli syötetty korppukeittoa ja hänellä oli painajaisia. Sosiaalityöntekijä oli kirjannut Janen reagoivan poikkeuksen vahvalla pelkoreaktiolla, sekä muilla tavoilla, jotka

sopivat post-traumaattiseen stressireaktioon.

Corwinin konsultaation ja johtopäätösten jälkeen oikeus päätyi isän kannalle ja määräsi 6-vuotiaan tytön huollon isälle ja äitipuolelle. Äiti menetti myös tapaamisoikeudet.

Kului 11 vuotta jona aikana Corwin kertoi Janen tapauksessa konferensseissa, joissa käsiteltiin muistia ja seksuaalista hyväksikäyttöä. Vuonna 1995 aprikoiden mitä, jos yhtään mitään, Jane muistaisi kokemuksistaan, Corwin otti yhteyttä tyttöön, joka oli nyt 17-vuotias. Tyttö suostui siihen, että haastateltaisiin videolle. Olisiko hän repressoinut muistonsa joutumisesta äidin pahoinpitelemäksi?

Corwinin mukaan hän oli. Kysyttäessä menneisyydestä, Jane muisti: 'Kerroin tuomioistuimelle että äiti oli pahoinpidellyt minua polttamalla jalkani liedellä, en tiedä, se on todella vakavin syytös jonka muistan esittäneeni. Corwin kysyi muistiko Jane mitään mahdollisesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja tyttö vastasi: 'En. Tarkoitan, että muistan että se oli osa syytöksiä, mutta en muista mitään - hetkinen, kyllä muistankin'.

Corwin: 'Mitä sinä muistat?'

Jane: 'Äh, tämä on todella kummallista. Syytin häntä siitä että hän olisi ottanut valokuvia (alkaa itkeä) minusta ja veljestäni ja myynyt niitä, syytin häntä, että kun hän kylvetti minua, tai mitä se mahtoikin olla, hän satutti minua, se on ..

Jane alkoi kuvata seksuaalista hyväksikäyttöä:

Jane: 'Olimme kylpyammeessa, eikä minulla ole mitään muistikuvaa, paitsi ... tunsin sen kivun. Ja sitten muistan, hetkinen. Sitten tuntuu kuin olisin ottanut valokuvan, muutaman sekunnin mittaisen, kuvan kivusta ja siitä mikä sen aiheutti, ja sitten - hetkinen, siinä on kaikki mitä muistikuvaan liittyy'

Corwin kuvaa Janen vastauksen kivusta olevan 'somaattis-sensorinen katkelma' seksuaalisesta pahoinpitelystä, jonka kohteena hän oli. Sitten hän näytti Janelle 2,5 tuntia kestävä videonauhoitukset ajalta, jolloin hän oli ollut 6-vuotias. Katsottuaan nauhat Jane sanoi: 'Kun näen tuon pienen tytön videonauhoilla, en käsitä, että hän olisi keksinyt nuo jutut, ja olisi ihan älytöntä, että tietäen mitä oli todella tapahtunut olisin valehdellut tuollaista. Pakko uskoa, että ainakin jollain tavoin äitini satutti minua ...'

Katsellessaan nauhoituksia Jane Doe siis itki, ja palautti muistiinsa miten hänen äitinsä oli seksuaalisesti pahoinpidellyt häntä. Corwinin mukaan Jane oli repressoinut nämä muistot yhdeksitoista vuodeksi, ja että tämä oli esimerkki traumaattisesta muistinmenetyksestä. Vaikka hän havaitsi joitakin yhteen soveltumattomuuksia Janen kertomuksissa kuusi ja seitsemäntoistavuotiaana, hän totesi: 'Tämä äkillinen muistikuvan palautuminen näyttää olevan aito verrattuna Janen kertomaa siitä, mitä hän 6-vuotiaana sanoi äidin tekemästä vaginaalisesta penetraatiosta.'

Corwinille tämä tapaus on todiste siitä kliinisestä olettamuksesta, että traumaattiset muisto ja alkuperäiset muistot tallennetaan eri tavoin: 'Kyöneleet ja vahvat tunteet, jotka tämän muiston palauttaminen aiheuttivat Janelle eivät olleet samanlaisia, kun jos yhtäkkiä muistaisi sen, minne on laittanut auton avaimet.'

Miten tapaukseen reagoitiin

Corwin joka on Child Maltreatment -lehden toimitusneuvostossa haastatteli tämän jälkeen useita tutkijoita ja klinikoita saadakseen kommentteja artikkeliin jota hän oli kirjoittamassa kyseiseen lehteen. Jotkut kommentaattorit olivat katselleet kongressissa, jossa Corwin kertoi tapauksesta, videonauhoitukset Janesta 6-vuotiaana kertomassa mitä äiti oli hänelle tehnyt, sekä myös 17-vuotiaana kun hän palautti nämä muistot. Toiset vastasivat hänelle kirjallisen materiaalin perusteella, jossa oli katkelmia Janen kummankin ikäkauden videonauhoitusten transkripteistä.

Valtaosa ammattilaisista jotka lukivat tapauksesta olivat vakuuttuneita siitä, että se oli täydellinen ja tarkka selostus menneistä tapahtumista. Liki kaikki jotka katsoivat nauhoitukset olivat syvästi liikuttuneita. Paul Ekman (1997), tunnettu psykologi ja tunteiden alueen tutkija, joka on johtava asiantuntija tunteiden ilmenemisestä kasvonilmeissä, uskoi Janen varhaisempaa kertomukseen. Hän kirjoitti: 'Tyypilliset spontaanit ja hyvin nopeat vastaukset, jotka purskahtivat 6-vuotiaalta Janelta, vakuuttavat Janen lausunnon luotettavuudesta hänen ensimmäisissä haastatteluissaan'. Ekman oli vaikuttunut myös Janen ilmaisujen tunnelatauksesta: 'Janen tunteet ovat aitoja ja hänen ilmaisunsa luotettavaa. Katsojat liikuttuvat, en ole nähnyt ketään jolla ei olisi ollut kyyneltä silmäkulmassa, kun Jane muisti mitä hänelle oli tapahtunut ja alkoi itkeä.' Ekmanin mielestä tapaus oli 'poikkeuksellisen tärkeä', ja painotti hankkimaan muita samanlaisia tapauksia seuraamalla hyväksikäytettyjä lapsia nuoruudessa ja aikuisuudessa.

Psykiatri Frank Putnam (1997) oli vaikuttunut siitä, että Corwin oli tietoinen johdattelevien kysymysten riskistä joten 'voimme hyväksyä Jane Doen kertomuksen totuudenmukaisena eikä suggestiolla aikaan saatuna.' Hänen mielestään Jane oli: 'aito ja uskottava'. Kuten Corwinin, myös Putnam oli vaikuttunut Janen muistojen somaattisen kivun komponenteista, joiden hän sanoo olevan 'tyypillisiä muistoja traumatisoivista hetkistä'. Hän painotti 'samankaltaisuuksien suurta määrää' Janen kertomuksissa 6-vuotiaana ja myöhemmin 17-vuotiaana. Hän esitti että tapaus 'on konkreettinen todiste siitä, että traumaattisia lapsuudenmuistoja voidaan palauttaa mieleen.'

Jonathan Schooler (1997) kokeellisen psykologian asiantuntija totesi, että tämä tapaus tuki Corwinin johtopäätöstä, että 'Janen äiti todella syyllistyi sopimattomaan seksuaaliseen käyttäytymiseen, joka oli tunkeilevaa ja kivuliasta'. Schooler oli vakuuttunut 'hämmästyttävän samankaltainen luonnehdinta kahdelle arvion tehneelle psykologille, yhdelle poliisin tutkijalle, terapeutilleen, sekä Corwinin kolmessa haastattelussa'. Schooleriin vaikutti myös se 'vakuuttava tapa', jolla Jane kuvaili pahoinpitelyä, hänen 'rehellisyydestään' kun hän kertoo äidin uhkailusta ja väkivallasta, sekä 'siitä vilpittömyydestä jolla hän antoi partiovalansa siitä, että

kertoo totuuden'. Schooler ilmaisi toiveen siitä, että skeptikot vakuuttuisivat tämän tapauksen myötä siitä, että ihmisillä voi todellakin olla repressoituneita muistoja 'autenttisista hyväksikäyttötapauksista'.

Stephen Lindsay (1997) kokeellisen psykologian asiantuntija, joka tutkii muistia ja lasten todistajanlausuntoja, totesi että Jane Doen tapaus 'on ainutlaatuisen tärkeä artikkeli.' Hän kehui artikkelia sen tasapainoisuudesta ja rakentavuudesta. Lindsay havainnoi 'tärkeä kysymys on ovatko Janen havainnot kylpyammeesta tapahtuneesta pahoinpitelystä todellisia', jatkaen, että tätä ei voida tietää varmuudella. Mutta hän lisäsi: 'Muistikuva siitä, että on ollut penetraatiota makuuasennossa kylpyammeessa, vahvistaa alkuperäisiä väitteitä ... ja on yhtenevä Janen tietojen ja uskomusten kanssa, hän muisti ne nopeasti ja helposti, ne olivat selkeitä ja intensiivisiä, mikä kaikki tukee sitä hypoteesia, että muistiin palautuminen on lähtökohtaisesti aitoa'. Vaikka Lindsay rekisteröi sen, että Jane on saattanut muistaa aitojen tapahtumien sijaan aikaisemmat syytöksensä, ja huomautti että lukijoiden on syytä pitää yllä epävarmuutta muistojen aitoudesta, hän totesi kuitenkin olevansa valmis uskomaan, että Janen äiti 'työnsi sormensa Janen vaginaan siten että se oli seksuaalista hyväksikäyttöä'. Hänen uskonsa perusta kylpyammeesta tapahtuneesta pahoinpitelystä oli hänen sanojensa mukaan 'jonkun verran epävarma', mutta hänellä oli se tuntuma 'että Jane oli kokenut vaikuttavan ja lähtökohtaisesti aidon palautuneen muiston'.

Vain yksi muistintutkija, kognitiiviseen psykologiaan perehtynyt psykologi Ulric Neisser säilytti vahvan skepsiksen. Hän havainnoi, että Janen palautuneet muistot - väite, että äiti otti hänestä ja hänen veljestään pornokuvia, tai että äiti pahoinpiteli häntä kylpyammeessa - olivat kaikkea muuta kuin aitoja. Muistikuva valokuvista oli 'täysin virheellinen', ja jälkimmäinen oli merkittävällä tavalla muuntunut. 6-vuotiaana Jane väittää, että äiti pahoinpiteli häntä kylvetettäessä, ja tuolloin tunki sormensa hänen vaginaansa samalla kysyen useaan kertaan 'Tuntuuko hyvältä?' 17-vuotiaana Jane kuitenkin tuottaa perin erilaisen muistikuvan, jossa hänellä on 'yksittäinen vaginaan tunkeutuminen, joka kestää useita sekunteja ja oli äärimmäisen kivulloinen.' Neisser kirjoittaa, että mahdollisesti kertaluontoinen dramaattinen tapahtuma Janen 17-vuotiaana muistamana, kuvaa pitkään kestänyttä tapahtumasarjaa joka on 'epämiellyttävä, mutta tavanomainen kokemus' jossa äiti kylvettää häntä. 'Myöhemmin tyttö kuitenkin vetoaa niihin epämiellyttävinä kylpyamme-episodeina ja selkeinä esimerkkeinä äidin häneen kohdistamista pahoinpitelyistä'. Muistutettuaan lukijaa siitä, että löytyneet muistot voivat olla kokonaan virheellisiä, osin virheellisiä, jossain määrin vääristyneitä tai paikkansa pitäviä, Neisser ilmaisee kiitoksensa niille, jotka ovat tallentaneet tällaiset nauhoitteet.

Corwinin tapaustutkimus otettiin ilolla vastaan. Dissosiaatio-teoriaa puolustavat kirjoittajat kertosivat sitä yksityiskohtaisesti todeten, että tapaus oli erinomainen esimerkki siitä, miten unohtetaan ja myöhemmin palautetaan varmennettavalla tavalla lapsuudessa tapahtunutta seksuaalista pahoinpitelyä (Brown, Schellin & Whistfiel 1999). Juristit esittelivät tapausta kongresseissa olettaen, että se oli autenttinen (esim. P. Brown 1999). Asiantuntijatodistajat alkoivat esittää tapausta oikeussaleissa konkreettisenä todisteena repressoitujen muistojen pitävyydestä (Rhode Island v. Qattrocci 1998). Professorit alkoivat käyttää tapausta yliopiston kursseilla (Steve Clarkin kanssa käyty keskustelu 16.8.2001).

Corwinin tapaustutkimus oli elävä ja vakuuttava. Johtavat tieteenharjoittajat tulivat vakuuttuneiksi, ja se oli emotionaalisesti koskettava. Vain harvat miettivät muita selityksiä Janen käyttäytymiselle 6-vuotiaana tai 17-vuotiaana. Harvat olivat skeptisiä sen suhteen, olivatko hänen muistikuvansa siitä, että äiti seksuaalisesti pahoinpidellyt häntä aitoja, tai että 'repressio' sai hänet unohtamaan, mitä äiti oli hänelle tehnyt.

Meidän tutkimusryhmämme oli skeptinen. Vuonna 1984, kun Corwinia pyydettiin arvioimaan tapausta, Janen vanhemmat olivat riidelleet huoltajuudesta viisi vuotta. He erosivat ensimmäisen kerran kuin Jane oli vasta 8-kuinen. Noihin aikoihin harva asiantuntija tiesi, miten lapsen muistikuvat voivat vääristyä, kun haastattelun tekee henkilö, jonka missioon löytää todisteet seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Harvat tiesivät, miten haastatella ilman suggestiivista johdattelua. Monet sosiaalityöntekijät ja klinikot uskoivat, etteivät lapset kerro perättömiä juttuja seksuaalisesta hyväksikäytöstä - oletama joka on kauan sitten osoitettu virheelliseksi. Aivan kuten aikuiset, myös lapset voivat puhua totta, myös heihin voidaan vaikuttaa ja saada heidät sanomaan asioita, jotka eivät pidä paikkaansa (Ceci & Bruck 1993). Tieteellinen psykologia on edistynyt huomattavasti 80-luvun alusta lähtien lasten ja aikuisten muistin epäluotettavuuden ymmärtämisessä.

Kahtena viime vuosikymmenenä me kaksi allekirjoittanutta olemme tutkineet tätä aluetta ja toimineet tuomioistuimissa todistajina, koska olemme huolissamme vääristä seksuaalisen hyväksikäytön väitteistä, joita esiintyy erityisesti tunteita kuohuttavissa huoltokiihtoissa. Corwinilla oli erityinen halu vakuuttaa ihmiset siitä, että hänen alkuperäinen arvionsa Janen tilanteesta oli oikea, eli että äiti oli pahoinpidellyt tyttöä, ja että repressio-tyyppinen mekanismi estää lapsia muistamasta sellaista traumaa. Meidän mielenkiintomme keskittyi sen selvittämiseen, oliko Corwin kertonut koko totuuden ja vain totuuden.

Niinpä lähdimme retkelle hankkimaan lisätietoa tapauksesta. Saimme selvitystyön myötä runsaasti tärkeää tietoa, joka auttaa alalla toimivia tekemään omat ratkaisunsa siitä, käytettiinkö Janea hyväksi, ja jos, kuka näin mahtoi tehdä.

Kokonaisen kertomuksen etsintä

Corwin anonymisoi tapauksen käyttämällä nimiä Jane Doe, John Doe, Äidin kaupunki ja Isän kaupunki. Hän esitteli nauhoituksia lukuisissa kongresseissa ja asiantuntijakokouksissa, ja nauhoituksissa tuli esiin Janen oikea nimi ja kaupunki, jossa hän vietti lapsuutensa ja joka oli tapahtumien näyttämö. Ryhmämme etsi oikeudellista tiedostoista joukolla hakusanoja ja löysimme valitustuomioistuimen, joka oli käsitellyt tapausta.

Asiakirjoista ilmeni, että Janen isä, jota kutsumme 'isäksi', oli kolmasti syyllistynyt niskurointiin oikeuden päätöstä vastaan. Hänet oli tuomittu 15 päivän vankeuteen siitä, että hän oli estänyt Janen äitiä ja isoäitiä tapaamasta Janea oikeuden määräysten mukaisesti. Tämä oli mielenkiintoista. Miksi Corwin mainitsee äidin vankeusrangaistuksen, mutta ei mainitse isää? Corwin mainitsi äidin petoksesta johtuvan vankeusrangaistuksen vertaillen isän ja äidin luotettavuutta. Meille selvisi että äiti oli tuomittu sosiaalivun väärinkäytöstä aikana, jolloin isä sai Janen huollon väliaikaisesti itselleen. Vapautumisensa jälkeen äiti vaati huoltajuutta. Oikeus kuitenkin perusteli päätöstään isän väitteellä siitä, että äiti oli pahoinpidellyt lasta polttamalla hänen jalkaansa liedellä, joten tyttö määrättiin yhteishuoltoon ja asumaan isänsä kanssa. Tästä alkoi huoltajuuskiistan eskaloituminen, ja isän syytökset siitä, että kyseessä ei ollut pelkkä pahoinpitely, vaan äiti oli syyllistynyt myös seksuaaliseen pahoinpitelyyn.

Äidin asuinpaikan lastensuojelu tutki nämä väitteet, mutta ei löytänyt mitään todisteita, ja päättyi siihen, ettei mihinkään toimenpiteisiin ole syytä ryhtyä. Tällöin isä muutti toiseen piirikuntaan 80 kilometrin päähän ja (julkisten asiakirjojen mukaan) esitti siellä tuomioistuimelle, että äiti oli vuosia käyttänyt Janea seksuaalisesti hyväkseen ja polttanut hänen jalkansa liedellä. Valitustuomioistuimien käsitteli sitä, kumman alioikeuden tuomiovaltaan seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan asian käsittely kuului. Valitustuomioistuimen puheenjohtaja kirjoitti yksiselitteisen kritiikin siitä, että isä pelasi omaan pussiinsa vaihtamalla tuomioistuinta välttääkseen asian käsittelyä äidin piirikunnan tuomioistuimessa, jossa oli meneillään useita isään kohdistuvia tapaamisoikeuden estämisiä. Miksi Corwin ei kertonut, että lastensuojelu oli perusteellisesti selvittänyt isän väitteet ja todennut, ettei ollut syytä ryhtyä mihinkään toimenpiteisiin. Tämähän ei tietenkään tarkoita, ettei seksuaalista hyväksikäyttöä olisi ollut, mutta tämä tieto kuitenkin on olennainen.

Valitustuomioistuimen asiakirjoista saimme siis selville isän etunimen ja sukunimen ensimmäisen kirjaimen, mutta enempää emme hänen henkilöllisyydestään tiedäneet. Tiesimme kuitenkin Corwinin artikkelin perusteella, että hän oli kuollut marraskuussa 1994. Pitkän ja vaivaloisen kuolinilmoitusten ja rekisterien penkomisen jälkeen saimme selville hänen henkilöllisyytensä ja voimme selvittää koko huoltokiistan ja hyväksikäytön väitteet.

Corwin kertoo lukijoilleen sen lastensuojelutyöntekijän muistiinpanoista, joka uskoi Janen äitiinsä kohdistamat syytökset. Mutta hän jättää kertomatta psykologian tri S:n 1984 kirjeestä tuomioistuimelle. Tuomioistuimien oli määräyksestä tri S. oli haastatellut isän, äitipuolen, äidin ja Janen. Hän oli keskustellut äidin terapeutin, Janen psykologin, lastensuojelutyöntekijän, Janen veljen, isoäidin ja äidin asianajajan kanssa. Hän luki poliisikuulustelut, oikeuden määräykset, lääkärin muistiinpanot ja oikeuden pöytäkirjat. Isä kertoi tri S:lle, että äiti pahoinpitelee Janea, repii häntä hiuksista, nimittelee häntä 'paskapääksi', ja pyyhkiessään lasta työntää sormensa tämän vaginaan ja peräaukkoon, ja näin tehdessään kysyy tytöltä 'tuntuuko hyvältä'. Äiti kiisti tehneensä mitään väitettyä ja kertoi lukuisista oikeusprosesseista, joita asiassa oli käyty, ja että hänet oli todettu syyttömäksi väitettyyn hyväksikäyttöön.

Tri S. kirjoitti raporttinsa tuomioistuimelle todeten, että vaikka jotkut asiakirjat osoittivat jonkinlaista hyväksikäyttöä tapahtuneen 'selväksi ei tule miltä ja kenen taholta olisi tapahtunut, onko kyseessä fyysinen ja seksuaalinen pahoinpitely, johon äiti olisi syyllistynyt, vai onko kyseessä vain isän päässä elävä fantasia, josta hän on puhunut Janelle, kuten äiti asian esittää'. Tri S. toteaa, että Janen kertomus ei ole spontaani: 'Hän on esittänyt kertomuksen lukuisia kertoja lukuisille eri ihmisille, ja se kuulostaa nyt mekaaniselta'. Jalassa olevista palovammoista hän toteaa: 'Ei ole koskaan osoitettu todeksi, että hänen jalassaan tai kädessään olisi ollut palovammoja, koska (Jane) sairastaa fungaali-oireistoa, josta syystä hänen ihossaan on rakkuloita ja se hilseilee'.

Mitä ikinä kyseinen sosiaalityöntekijä olikaan uskonut hyväksikäytöstä, psykologi oli päätenyt vakuuttavasti päinvastaiseen johtopäätökseen. Ja mikä on tärkeää, jalassa olleille väitetyille palovammoille löytyy selitys.

Äidin elämä silloin ja nyt

Kun saimme tietää isän sukunimen aprikoimme löytäisimmekö avioeropapereista äidin nimen. Assistenttimme löysi ja otti yhteyttä äitiin, joka elää varsin vaatimattomissa oloissa. Kun hän kertoi miksi ottaa yhteyttä, äiti toivotti hänet tervetulleeksi ja sai soperrettua: 'En uskonut, että tämä päivä koskaan koittaisi'. Isän kanssa käyty oikeustaistelu Janesta oli ollut loputon painajainen. Tilanne raunioitti hänet taloudellisesti ja vei häneltä terveyden. Vuosien ajan hän on ilmaissut suruaan kirjoittamalla runoja, jotka hän antoi luettavaksemme.

Äiti kertoi, mitä seuraamuksia oli sillä, että Corwin ilmestyi uudelleen hänen tyttärensä elämään. Kun isä kuoli 1994, äiti saattoi ottaa uudelleen yhteyttä tyttärensä, ja hänellä oli ollut lämmin suhde tämän kanssa runsaan vuoden. Se päättyi kun Corwin ilmestyi uudelleen kuvaan. Assistenttimme raportoi: 'Tri Corwin otti yhteyttä (Janeen) haastatellakseen häntä hänen aikaisemmin esittämistään, äitiin kohdistuneista syytöksistä'... Äiti totesi että tri Corwinin uusintahaastattelussa Jane oli palauttanut muiston siitä, että äiti kylvetti häntä. Tämä muistuma sai Janen uskomaan, että äiti todellisuudessa oli pahoinpidellyt ja hyväksikäyttänyt häntä. Kun Jane oli tavannut tri Corwinin äiti sai Janelta vihaisen puhelinsoiton. Äidin kertoman mukaan Jane huusi vihaisena ja syytti äitiä pahoinpitelystä. Jane katkaisi yhteytensä äitiin'.

Isoäidin läheisin ystävä, nimitämme häntä Aliceksi, oli tuntenut äidin tämän syntymästä lähtien, ja hänellä oli selkeät mielipiteet. Hän tunsu huoltajuuskiistan, koska oli ollut mukana useissa käsittelyissä, ja oli äidin kanssa hakemassa Janea tapaamisiin. Alice kuvasi äitiä hyväksi ihmiseksi ja hyväksi äidiksi. Hän kuvasi millainen trauma huoltajuuskiista oli ollut äidille: 'Isällä oli melkoisesti varallisuutta, ja hän pystyi maksamaan

asianajajille, jotta he jatkuvasti haastoivat äidin oikeuteen'. Alicella oli järkkymätön käsitys: 'Syytteissä ei ollut mitään perää.' Hän kertoi, että äiti rakasti Janea, eikä olisi koskaan vahingoittanut häntä millään tavalla, isä sai Janen kehittämään nämä syytökset. Alice kertoi myös, että isä kohteli Janen isoveljeä 'Johnia' kaltoin.

John on nyt kolmissakymmenissä ja on vakuuttunut, ettei hänen äitinsä millään tavoin pahoinpidellyt Janea. Päinvastoin, isäpuoli oli väkivaltainen sekä häntä että äitiä kohtaan. John muistaa miten isä pieksi häntä metallipaisella vyöllä, josta jäi mustelmat. John kertoi, ettei Corwin koskaan haastatellut häntä.

Saatuamme tämän alustavan informaation otimme yhteyttä äitiin. Hän oli innostunut tapaamisesta ja sellainen järjestettiin. Hän asuu tyypillisessä USA:laisessa maaseutukaupungissa. Äiti kertoi meille joitakin asioita, tietenkin omasta perspektiivistään katsellen:

- X Isän hyväksi mainostetuista ominaisuuksista: Isällä oli aikaisemmasta avioliitostaan kaksi vanhempaa lasta. Heihin hänellä ei ollut mitään suhdetta, ja hän jätti testamentissaan kummallekin yhden dollarin. Näin kertoo äiti.
- X Huoltajuuskiistasta: 'Se oli minulle vararikko sanan kaikissa merkityksissä. En kyennyt puolustautumaan'. Isällä oli todellakin tehokas asianajaja, mutta äiti joutui turvautumaan oikeusapuuun.
- X Väitteisiin jalassa olleista palovammoista: Äiti vahvisti sen, mitä tri S:n raportissa avioeroon liittyen on esitetty. Sekä hänellä että Janella on fungaali-oireisto, joka jättää saman tyyppisiä arpia kuin palovamma. Hän näytti omissa sormissaan olevia arpia.
- X Miksi hän erosi isästä: Tämä saattoi huutaa hänelle koko illan. Hän joi wiskyä siten kuin muut juovat vettä. Hän joi sitä laimentamatta ja joskus koko pullollisen. Hän paiskoi äitiä. Hän totesi, että jos äiti jättää hänet, hän ottaa Janen itselleen ja tuhoaa äidin elämän.
- X Isän rehellisyydestä: Hän hankki vakuutusyhtiöltä rahaa väittämällä jalokiviä varastetuiksi tai kadonneiksi.
- X Sosiaaliavun väärinkäytöstä, joiden vuoksi äiti oli kaksi kuukautta vankilassa: Isä maksoi elatusavut satunnaisesti, joten äiti ei koskaan tiennyt milloin hän saisi tältä rahaa. Äiti oli täyttänyt anomuksen, jossa sanoi, että isä ei maksanut hänelle. Hän ei kertonut, että oli saanut muutaman maksun, ja hänet tuomittiin tästä. (Jenkkiläläinen järjestelmä on todella liipaisuherkkä, meillä moisesta saisi korkeintaan sakot. Suom.huom.)

Tästä kaikesta syntyy täysin toisenlainen kuva, kuin minkä Corwin on esittänyt luotettavasta, ystävällisestä isästä ja varastelevasta, pahoinpitelevästä äidistä. Miksi hän ei kertonut äidin näkökulmaa, eli että isällä oli alkoholiongelma, että hän pieksi Johnia, että hän oli petkuttanut vakuutusyhtiötä? Kun kaivauduimme tämän vaikean avioliiton historiaan, löysimme enemmän tietoja, kuin mitä Corwin esittää koko tutkimuksessaan, ja kaikki löytyi julkisista asiakirjoista.

Kun isä ja äiti ensimmäisen kerran erosivat, äidille määrättiin huoltajuus ja 200 \$:n elatusmaksu. Yhdeksän kuukautta myöhemmin isä vaati tuomioistuimessa maksun alentamista 100 \$:iin. Hän vaati myös tarkempia määräyksiä tapaamisista. Koska isällä oli elatusvelkaa, äiti kielsi tapaamiset, ja isä vaati äidille tuomiota oikeuden tapaamis päätöksen laiminlyönnistä. Äiti vastasi tähän vaatimalla valvottuja tapaamisia esittäen, että isä on epävakaa persoonallisuus, joka käyttää runsaasti alkoholia ja lääkkeitä.

Oikeus antoi tarkemmat määräykset isän tapaamisista ja totesi äidin toimineen vastoin oikeuden määräämiä tapaamisia. Pariskunta jatkoivat seuraavat vuodet loputonta oikeustaisteluaan. Eräänä päivänä kun isä haki Janen luokseen (tyttö ei ollut vielä täyttänyt neljää vuotta), isä havaitsi tytön jalassa olevan arven ja vei hänet paikalliseen sairaalaan. Lääkäri kirjasi seuraavan: 'Liki kokonaan parantunut toisen asteen palovamma jalkapohjassa ja vasemmassa kämmenessä'. Isä vei tytön toiseen sairaalaan ja myös siellä kirjattiin: 'Vanhoja palovammoja molemmissa jaloissa ja myös vasemmassa kädessä'.

Pian tämän jälkeen isän asianajaja vaati sairaalan potilaskertomukset toimitettavaksi poliisille ja lastensuojelulle sekä muille tahoille, koskien Janeen kohdistuvia pahoinpitelypäilyjä. Tällöin äidillä oli taloudellisia vaikeuksia. Kun hän oli lyhyen aikaa vankilassa, huoltajuus määrättiin isälle, ja hänelle annettiin tiukka määräys siitä, ettei hän saanut nauttia alkoholia kun tytär oli paikalla. Samassa asiakirjassa äidin äidille annettiin tapaamisoikeudet.

Kun äiti pääsi vankilasta hän pani vireille huoltajuushakemuksen. Asian tueksi isoäiti kirjoitti seuraavan:

'Huolen aiheeni on tyttärentyttäreni fyysinen ja psyykinen hyvinvointi ja turvallisuus. Jotta se taattaisiin tuon tuomioistuimen tietoon, että lapsen isä on psyykkisesti äärimmäisen epävakaa. Kun tyttäreni ja lapsen isä asuivat yhdessä, isä jatkuvasti loukkasi tyttärentyttäreni Johnia, joka on nyt 11-vuotias. Vuonna 1997 John piestiin niin pahoin, ettei hän kyennyt koko päivänä nousemaan sängystä. Hänen kasvonsa olivat täysin turvoksissa, eikä hän kyennyt liikkumaan. Tämä tapaus oli kaikkein vakavin, mutta se ei ollut ainut. Minun käsitykseni on, että isällä on alkoholiongelma, joka johtaa tällaiseen väkivaltaisuuteen.'

Äiti sai huoltajuuden takaisin. Jane oli nyt melkein viisivuotias, mutta isän toimet huoltajuuden saamiseksi eskaloituivat. Yksi oikeuden puheenjohtaja totesi, että molemmat vanhemmat ovat huolissaan lapsestaan, mutta hän oli huolissaan niistä erillisistä löydöksistä, jotka poliklinikalla oli havaittu, eli Janen vasemmassa kädessä ja sormissa olevista palovammoista. Pitkän harkinnan jälkeen oikeus määräsi yhteishuollon ja Janen asumaan isän luona, sekä 'äidille sellaiset järkevät tapaamisoikeudet, joista pariskunta voi sopia'. Päätöksen loppuun

oikeus on lainannut psykologin lausumaan, jonka mukaan ‘on valitettavaa, että lapsi joutuu kestämään tätä kamppailua’.

Siltikään kamppailu ei ollut ohi. Vuoden kuluessa isä väitti Janen kertoneen, että äiti pahoinpitelee häntä, ja äiti puoleltaan moitti sitä, että isä esti tapaamisia. Oikeuskäsittelyt jatkuivat, ja kun Jane vuonna 1984 täytti viisi vuotta Corwin tuli mukaan ja aloitti oikeuspsykologiset haastattelunsa. Hän asettui isän kertomuksen puolelle ja oli sitä mieltä, että äiti oli sekä fyysisesti että seksuaalisesti pahoinpidellyt Janea. Corwinin raportin pohjalta isän kaupungin lastensuojeluviranomaiset päätyivät siihen, että Jane ei tapaa äitiään. Mysteriksi jää se, miksi äitiä vastaan ei nostettu syytteitä seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Ja siihen asian käsittely liki päättyi. Isä oli onnistunut poistamaan äidin Janen elämästä, ja nääntyneenä viiden vuoden oikeustaistelusta äiti luopui vaatimasta tapaamisoikeuksista. Kun Jane oli 5-vuotias isä ja äitipuoli erosivat ja isä joutui ohitusleikkaukseen. Kun Jane oli noin 15-vuotias isä sairastui vakavasti ja joutui toipilaskotiin. Jane joutui sijaisperheeseen. Isä kuoli vuotta myöhemmin.

Janen elämä äidin lähdettyä

Seuraavaksi haastattelimme Janen sijaisäitiä, joka puhui yli neljä tuntia, ja tietenkin omasta näkökulmastaan. Tässä hänen muistelunsa sellaisina kuin hän ne meille kertoi. Kun Jane tuli asumaan hänen luokseen, hän oli äärimmäisen stressaantunut. Isällä oli ollut sydäninfarkti, eikä hän voinut huolehtia Janesta. Äitipuoli oli isästä erottuaan kauan sitten poistunut kuvasta.

Sijaisäidin kehotuksesta Jane yritti rakentaa kuntoon menneisyytensä palapeliä. He olivat keskustelleen hänen muistikuvistaan ‘jalan polttamisesta’, ja jossain vaiheessa jopa ottivat selvää äidin sähköliedestä, jonka hehkurauta olisi aiheuttanut palovammat. Heille selvisi, että kyseessä oli kaasuliesi, eli ei ollut hehkurautaa, joka olisi jättänyt jäljet. He olivat pohtineet, olisiko hän ehkä polttanut jalkansa auringon paahtamalla sementillä. Toisinaan Janella oli ‘näkyjä’, hän näki seisovansa hellalla itkemässä.

Myöhemmin sijaisäiti otti yhteyttä äitiin ja kutsui tämän kylään. Ensimmäinen tapaaminen oli sijaisäidin kuvaamana ‘todella kaunis’. Illalla kun äiti oli lähtenyt, Jane sanoi: *‘Tiesin että hän on äitini, hän tuntui niin tutulta’*.

Aikana jolloin äiti kävi vierailuilla Jane alkoi pohtia uudelleen seksuaalista hyväksikäyttöä. Sijaisäidin kertoman mukaan Jane aluksi vihasi äitiään ja oli varma, että niin oli tapahtunut. Sitten hän alkoi epäillä, ja aprikoi, voisiko olla niin, että hän oli keksinyt koko jutun. Sijaisäiti ja Jane kävivät yhdessä läpi sitä, mitä Jane muisti. Jane oli huolissaan: *‘Entä jos vain sanoin niin?’*, *‘Entä jos isä syötti sen minulle?’*, *‘Sanoin niin, mutta tapahtuiko se todella?’*, ja lopulta: *‘En olisi sanonut niin, jos se ei olisi tapahtunut!’*.

Jane kamppaili löytääkseen totuuden, ja kyseenalaisti sen, oliko hyväksikäyttöä koskaan tapahtunut, vaikka isä oli toistuvasti hänelle niin kertonut. Sitten Corwin ilmestyi kuvaan. Hän soitti sijaisäidille ja kertoi tekevänsä tutkimusta, jonka vuoksi hän haluaisi haastatella Janea uudelleen. Jane halusi tehdä sen, saadakseen lisätietoa, joten sijaisäiti vei hänet haastatteluun. Kun Corwin näytti hänelle videon, jossa hän oli 6-vuotias, Jane piti sijaisäitiä kädestä ja huusi: *‘Herranjumala, hän teki sen, hän teki sen! Nyt tajuan, nyt tajuan sen!’*. Sijaisäiti kertoi että hänen sydämensä murtui, kun hän näki Janen reaktion. Tämän jälkeen Jane oli vakuuttunut ‘ilman epäilyn häivää’, että äiti oli käyttänyt häntä hyväkseen. Sijaisäiti totesi tähän, että se oli kaamea päivä.

Sijaisäiti kuuli sen puhelun, jonka Jane soitti äidilleen Corwinin haastattelun jälkeen. Puhelu oli lyhyt, kolkko ja vihainen. Jane puhutteli häntä etunimellä, ei äidiksi ja sanoi jotain tähän tapaan: *‘Tiedän että pahoinpitelit minua!’* Jane kirjoitti äidilleen kirjeen, jonka myös sijaisäiti näki: *‘Sinä teit sen. Miksi sinä teit sen? Miten sinä voit tehdä sellaista pienelle tyttärellesi?’*. Hän ei suostunut kuuntelemaan äitinsä väitettä siitä, että isä oli kehittänyt jutun. Sijaisäidin kertoman mukaan Jane muuttui dramaattisesti Corwinin haastattelun jälkeen. Hän vetäytyi kuoreensa ja masentui. Hän alkoi käyttäytyä itsetuhoisesti, ja lähti sijaisperheestä. Kun tapasimme sijaisäidin hän sanoi, ettei ollut puhunut Janen kanssa kymmeneen kuukauteen sen jälkeen kun Jane oli soittanut hänelle uhmakkaasti ja vihaisesti. Sijaisäiti pohti kärsikö Jane siitä, että oli nähnyt nauhoituksen. Oliko Corwinin teko syössyt hänen yli laidan, vai oliko hän onneton jostain muusta syystä. Vai oliko hän ehkä torjuva, koska sijaisäidillä oli vanhemman ihmisen tiukat rajat siinä, että ulkona ei saa olla myöhään, eikä saa käyttäytyä huonosti. Vai oliko syy siinä, että hän yritti juosta pakoon omaa hätäänsä. Sijaisäiti pohti: *‘Olisiko ollut parempi, jos hän ei muistaisi? Minä en osaa sanoa.’*

Oli vielä yksi haastateltava, eli äitipuoli hänen käsitystensä kuulemiseksi seksuaalisen hyväksikäytön väitteistä ja siitä, mistä ne saivat alkunsa. Haastattelun alussa hän kertoi itse, että tapa jolla he saivat Janen pois äidiltään oli ‘seksinäkökulma’. Hän kertoi: *‘Me näytimme sen toteen. Näimme hänen vartalossaan pahoinpitelyn jälkiä, ja aloimme dokumentoida niitä’*.

Kysyimme häneltä siitä kun hän ja isä veivät Janen sairaalaan tutkittavaksi kesäkuussa 1982. Äitipuoli sanoi, että äiti oli polttanut Janen jalan, koska tämä ei pysynyt huoneessaan. Äidillä oli ollut ‘herroja’ kylässä ja hän oli hermostunut Janeen. Äitipuoli kertoi: *‘Jane kertoi meille mitä oli tapahtunut, ja näimme palovammat. Ne oli aiheutettu sähkölieden hehkuraudalla, jäljet olivat hänen jalkapohjissaan’*. Kysyimme miksi Jane vietiin toiseenkin sairaalaan samana päivänä, johon hän vastasi: *‘Kävimme kahdessa paikassa, ensin täällä ja sitten toisessa paikassa saadaksemme asian dokumentoiduksi. Halusimme mahdollisimman paljon dokumentteja. Olimme rakentamassa oikeustapausta tätä naista vastaan. Olimme menossa vararikoon’*.

Äitipuolen vihamielisyys äitiä kohtaan tuli selväksi haastattelun kuluessa. Hän väitti äidin olevan

prostituoitu, hän oli lukinnut Janen huoneeseensa, hylännyt hänet, hän oli sitonut lapsen ja seisotuttanut tätä sähköliedellä. Hän nimitti äitiä loiseksi, joka oli aina kerjuulla. *'Hänen sielunsa on sysimusta'*, totesi äitipuoli.

Äitipuoli syytti äitiä siitä, että tämä oli ottanut Johnista ja Janesta pornokuvia ja myynyt niitä. Kysyimme miten hän oli saanut tämän selville. *'Poliisi sen selvitti'*, oli hänen vastauksensa *'ja myös Jane kertoi meille, että poseerasi Johnin kanssa ja äiti otti valokuvia. Siksi sanon, että hänen sielunsa on sysimusta'*. Kysyimme löysikö poliisi nämä kuvat, *'en ole siitä varma'*, vastasi äitipuoli.

Myöhemmin hän kertoi, että Jane oli puhunut seksuaalisesta hyväksikäytöstä neljän ja yhdeksän vuoden iässä. Corwin siis väittää, että Jane oli repressoanut muistonsa. Kuitenkin sekä sijaisäiti että äitipuoli kertoivat meille, että Jane oli puhunut näistä menneistä kokemuksistaan usein. Äitipuoli kertoi:

'Hän muisti sen aina, mutta oli aikoja, jolloin hän ei halunnut puhua siitä, sen vuoksi mitä se toi mieleen. Puhuimme koska olimme hyvin läheisiä. Hänen äitinsä valehteli hänelle. Jane oli kylpyammeessa ja äiti kylvetti häntä, ja hän selitti että työntää sormensa tytön vaginaan pestäkseen sen. Mutta tapa jolla hän teki sen vaihteli kovakouraisesta kivuliaaseen. Ei siis vain sisään työntämistä vaan sisään ja ulos, sisään ja ulos. Minä sanoin isälle, että se mitä äiti tekee on tytön valmentamista käytettäväksi seksissä'.

Myöhemmin äitipuoli totesi ylpeänä: *'Autoin Janen saamista isälleen, koska olimme naimisissa. Olin huomattavasti nuorempi kuin isä. En ole katkera äidille, mutta on pakko sanoa, jumalankiitos, Jane pääsi pois sieltä. Kaikki se mitä isä ja minä yhdessä teimme ei mennyt hukkaan ... Kaikki se raha jonka käytimme ja aika jonka uhrasimme, oli sen arvoista. Tekisin sen kaiken uudelleen, kaiken.'*

Nykyisen vaimon kiukku ja antipatia aviomiehen entistä vaimoa kohtaan on ymmärrettävää, ja ehkä oikeutettua, etenkin kun asiaan liittyy raha ja huoltajuus. Miten tieteellisesti orientoituneen tutkijan tulisi arvioida tätä lausuntoa suhteutettuna äidin lausuntoon, kumpi on luotettavampi? Tieteessä, kuten myös oikeussalissa suoritettaisiin molempien naisten ristikuulustelu ja kerättäisiin puolesta ja vastaan puhuva materiaali. Corwin oli hyväksynyt äitipuolen kertomuksen varsin kriittikittömästi. Mutta on jotakin todisteita, joiden valossa voidaan esittää kysymyksiä hänen motiiveistaan ja kertomuksestaan. Yksi materiaali on äitipuolen avioliitton historian ja ongelmat lainvalvojan suhteen, eli todisteet, joita Corwin käytti vertaillessaan luotettavuutta, vaikka tällaiset vertailut ovatkin varsin arveluttavia:

- X Isä ja äitipuoli avioituivat 13.12.1983, eli samassa kuussa kun Jane ensimmäisen kerran kertoi äidin harjoittamasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Pari erosi kolme vuotta kymmenen kuukautta myöhemmin. Isä syytti äitipuolen käyttäneen hyväkseen tilannetta, jossa hän oli ohitusleikkauksessa, talosta oli kadonnut arvokasta esineistöä.
- X Äitipuoli avioitui jälleen kerran. Oikeuden dokumenteissa vuodelta 1991 löytyy lähestymiskielto määräys koskien äitipuolta. Hakijana on hänen uusi puolisonsa ja syynä se, että äitipuoli on aiheuttomasti syyttänyt häntä pahoinpitelystä.
- X Äitipuolella oli ongelmia myös 90-luvun puolivälissä aiheettomassa vandalismissä. Syytteet esitti nainen ja syyte näyttää rauenneen.

Yhteenvetona, on suuri syy epäillä, pahoinpitelikö äiti Jane Doea fyysisesti tai seksuaalisesti, sekä syytä epäillä suurta osaa tukea antavasta materiaalista, jolla hyväksikäyttöhypoteesia on varmistettu. Toisin kuin Corwin esittää, Janen kertomukset kokemuksistaan eivät on kovin yhdenpitäviä. Argumentti siitä, että isä oli avioliiton tasapainoisuuden, rikosrekisterin tai muunlaisen käyttäytymisen perusteella huomattavasti luotettavampi kuin äiti, ei ole kestävä. Ainakin yksi asiantuntija tri S, joka näyttää tehneen kaikkein huolellisimman selvitystyön, oli sitä mieltä, ettei hyväksikäyttöä ollut tapahtunut. Esiin tuli laaja todistusaineisto siitä, että Jane oli puhunut hyväksikäyttöväitteistä lukemattomat kerrat monien ihmisten kanssa niiden kahden istunnon välillä, joissa häntä videoitiin, ja joiden väitettiin olevan näyttö massiivisesta repressiosta tai dissosiaatiosta.

Sceptical Inquirer July/August 2002

Yksittäisten tapauselosteiden sattumanvaraisuus Osa II

Monet kysymykset jäävät vaille vastausta. Repressoiko ja palauttiko Jane autenttisen muistikuvan seksuaalisesta hyväksikäytöstä, vai muistiko hän aina syytteet, joiden johdosta hänen äitinsä menetti hänen huoltajuutensa? Olivatko syytökset todenperäisiä vai onko olemassa vaihtoehto, joka voisi selittää miksi Jane lapsena kertoi seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja myöhemmin alkoi uskoa, että niin todella tapahtui? Mikä on totuus Janen väitetyistä palovammoista? Miksi John Doen pahoinpitelyväitteistä ei koskaan nostettu syytettyä?

Muistikuva ei tietenkään ole todiste tapahtumasta jota se edustaa. Kuten laajat tieteelliset tutkimukset osoittava, me kaikki 'muistamme' asioita, joita ei todellisuudessa ole koskaan tapahtunut (Loftus 1997). Jos Janen muistikuvaa pidetään todisteena väitetyistä aikaisemmasta tapahtumasta herää kysymys siitä, oliko se mieleen palautunut muistikuva. Sen sijaan meidän on tutkittava mitä on pidettävä varmuuksena sille väitteelle mieleen palautumisesta. Tällöin joudumme takaisin Corwinin alkuperäiseen kliiniseen arviointiin.

Tässä tapauksessa ei ollut savuavaa revolveria, ei puolueettoman silminnäkijän todistusta, ei varauksetonta

fyysistä todistetta seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai edes palovammoista. Corwin varmentaa Janen muistikuvat *kliinisellä arviollaan* siitä, että hyväksikäyttö tapahtui. Varmennuksen vaatiminen johdattaa meidät kysymään kliinisten hyväksikäyttöarvioiden luonnetta niiden validiteettia ja reliabiliteettia yleensä ja erityisesti tässä tapauksessa. Seksuaalinen hyväksikäyttö ei ole diagnoosi. Sen sijaan näille tapauksille on tyypillistä jälkikäteen määrittely, joka perustuu nauhoitettuun haastatteluun, samanaikaiseen tarkkailuun sekä luotettavuuden arviointiin siitä, tapahtuiko menneisyydessä jotain vai eikö tapahtunut. Tällainen menettely ei tyypillisesti kuulu mielenterveys alan edustajien asiantuntemukseen.

Voivatko kliinikot jälkikäteen päättää varmuudella tapahtuiko lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä? Huomattava määrä tieteellistä tutkimusta, josta suuri osa on tehty Janen 1984 tapahtuneen arvioinnin jälkeen, on selventänyt kliinisen osaamisen rajallisuuden, kun tehdään jälkikäteisarviota seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

1. Tiedämme, että kliiniset arviot väitetystä seksuaalisesta hyväksikäytöstä ovat epäluotettavia (Horner, Guyer & Kalter 1993 a). Hyvin kokeneetkin arvioijat ovat merkittävässä määrin erimielisiä toistensa kanssa.

2. Tiedämme että kliinikkojen arviot lasten kertomusten luotettavuudesta eivät ole luotettavia (Ceci & Huffman 1997; Ceci, Loftus, Leichtman & Bruck 1994). Myöskään kliinikkojen arviot aikuisten luotettavuudesta eivät ole kovin luotettavia (Ekman & O'Sullivan 1991).

3. Tiedämme että on vain harvoja, jos mitään erityisiä käyttäytymisindikaattoreita, joista seksuaalinen hyväksikäyttö voitaisiin päätellä (Kendall-Tackett et.al. 1993), ja että yhteen tai kahteen käyttäytymisindikaattoriin nojautuminen johtaa lukuisiin väärin positiivisiin arvioihin.

4. Tiedämme että väärät seksuaalisen hyväksikäytön väittämät kasvavat runsaina rankoissa huolto- ja tapaamiskäytöksissä, ja että nämä ovat kaikkein epäilyttävämpiä tapauksia, joissa syytöksiä esiintyy (Benedict & Schetky 1985). Tiedämme että lapset sellaisissa tilanteissa joutuvat vanhempien ankaran vaikutuksen kohteiksi, ja joskus menettävät mahdollisuutensa kertoa kokemuksistaan oikein.

5. Tiedämme että lapset, etenkin nuorimmat heistä, voidaan saada muistamaan tapahtumia, joita ei ole tapahtunut, etenkin jos heiltä kysellään niistä suggestiivisella ja johdattelevalla tavalla.

6. Tiedämme että haastattelijat ja arvioijat, joilla on ennako-olettaman aiheuttama bias, voivat vaikuttaa haastateltaviensa muistiin palauttamiseen siten, että muistot muuttuvat biaksen mukaiseksi.

7. Tiedämme että toistuvat haastattelut, kertaaminen ja pitkitetty arviointi vähentää ihmisten kykyä saada luotettavaa tietoa lapsitodistajilta. Lasten muistin epäluotettavuutta koskeva tutkimus on muistitutkimuksen tärkeä alue, ja suuri osa siitä on kehittynyt vasta viimeisen kymmenen vuoden aikana (Ceci & Bruck 1995).

Mitä tämä kaikki merkitsee Jane Doen tapauksessa? Väite palautetuista muistoista perustuu tässä tapauksessa sellaiseen varmennukseen, joka on yleisesti ottaen erittäin epäluotettava ja epäjohdonmukainen, vaikka sitä pidettiin standardina 1980 ja 1990-luvuilla. On esimerkiksi kyseenalaista läpäisisikö kliininen hyväksikäytön arviointimetodi 'roskatiede' -testin, jonka USA:n korkein oikeus antoi tapauksessa Daubert v. Merrill Dow, jos kysytään ovatko kliinikot yksimielisiä tämän tyypisissä tapauksissa. (Corwinin arvioidessa Janen vuonna 1984, Amerikan Lapsi ja Nuorisopsykiatrian Akademia ei ollut vielä antanut ohjeita lapsen seksuaalisen hyväksikäytön arviointiin, eikä tule tekemään niin vielä vuosiin).

Jotta Janen muistikuvia voitaisiin pitää aitojen muistojen paljastamisena, täytyisi olla objektiivista ja itsenäistä varmentavaa aineistoa tapahtumista joita muistot koskevat. Jos Corwinin arvio Janen väitetystä hyväksikäytöstä on tällainen varmennus, sen tulisi olla luotettava, validi ja objektiivinen, jotka ovat tieteellisten väittämien perusta. Olemme esittäneet, että kliiniset hyväksikäytön arviot eivät yleensäkaan täytä vaadittuja reliabiliteetin indisioiden, jotka ovat välttämättömiä tieteellisten teorioiden varmentamisessa. Corwinin arvioissa ei ole mitään mikä erottaisi sen tavanomaisesta, subjektiivisesta kliinisestä arviosta, tai että hän voisi väittää sen olevan objektiivinen ja luotettava.

Muitakin tärkeitä kysymyksiä nousee esiin:

Vaikka ei ollut mitään varmennusta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, voitiinko jalan palovammat varmentaa?

Kuulimme äitipuolelta että Jane kävi samana päivänä kahdessa sairaalassa, jotta saataisiin mahdollisimman paljon dokumentteja jalan polttamisesta. Saimme muualta tietää, että Jane kärsi fungaali-oireistosta, josta vammat olivat peräisin. Kuulimme sijaisäidiltä, ettei äidillä ollut sellaista hellaa, jolla Janen jalkojen oletettiin palaneen. Meillä ei tietenkään salassapidon vuoksi ollut pääsyä hänen terveystietoihinsa, mutta saimme selostuksen palovammoista lastensuojelun muistiinpanoista. Otimme yhteyttä tri Edwin Carlsoniin, joka on sen sairaalan ensiapuosaston johtaja, jonne Jane vietiin tutkittavaksi jalkansa takia. Vastauksena diagnoosiin liki parantuneesta toisen asteen palovammasta tri Carlson totesi: *'Lääkäri ei voi kertoa arpeutumisen syytä, kun se on parantumassa. Arpi on seurausta rakkulasta jolla voi olla monta syntymismuotoa, lämpö, kemikaalinen vamma, lääkeaineen aiheuttama hilseily, bakteerin tai sienien aiheuttama infektio. Diagnoosissa syntyhistoria kuullaan potilaalta tai tämän huoltajalta'*.

Hän lisäsi, että jos olisi herännyt vähäinenkin epäily olosuhteista, olisi todennäköisyys, että asiasta ei raportoitaisi lastensuojelulle lähinnä nolla, etenkin kun kyseessä oli tällainen diagnoosi. Otimme yhteyttä myös toisen sairaalan ensiavussa työskentelevään hoitajaan, joka tunsi hyvin hoitokäytännöt sinä aikana, jolloin Jane vietiin jalkansa vuoksi tarkastettavaksi. Hän kertoi, että vuonna 1982 (jolloin Jane kävi sairaalassa) vähäinenkin

epäily lapsen pahoinpitelystä raportoitiin välittömästi lastensuojeluun, mikäli vastaava tutkimus ei ollut jo menossa toisessa piirikunnassa. Lastensuojelun toimisto oli sairaalan vieressä ja siellä päivystettiin ympäri vuorokauden. *‘Meidän tehtävämme oli suojella lasta’*, hän totesi ja lisäsi, että tuolloin oli täytynyt olla erittäin selkeä käsitys siitä, että palovammoissa ei ollut kyseessä pahoinpitely.

Jos äiti ei seksuaalisesti pahoinpidellyt Janea, miksi hän 6-vuotiaana kertoi näin?

Yksi mahdollinen vastaus on äitipuoli ja isä, ja ‘seksinäkökulma’. Perusteellinen tietojen tutkiminen antaa mahdollisuuden esittää muitakin asiallisia hypoteeseja siitä, mitä tapahtui, jos kyseessä ei ollut seksuaalinen hyväksikäyttö. Isä ja äiti kävivät pitkittynyttä ja veristä eron jälkeistä taistelua lapsen huoltajuudesta. Edes väite tahallaan aiheutetusta jalan palovammasta ei auttanut pääsemään eroon äidistä. Äitipuoli näyttää vielä tänä päivänä inhoavan äitiä. Mahtoiko hän joko yksin tai isän avulla nähdä keinon päästä lopullisesti eroon äidistä? ‘Seksinäkökulma’ on äitipuolen käyttämä termi kun haastattelimme häntä siitä miten pahoinpitelystä raportoitiin. Haastattelikko äitipuoli Janea aggressiivisella tavalla? Äiti tietenkin oli kylvettänyt tyttärtään, ja oli tietenkin saattanut vahingossa sohaista häntä. Ehkä kyseessä oli ihan tavallinen pesutilanne, jossa vanhempi pesee lapsensa alapäästä. Tulkitsiko äitipuoli väärin Janen rehellisen kertomuksen siitä, miten äiti kylvetti häntä. Vahvistiko hän epäilyjä ja seksuaalisen hyväksikäytön kertomista? Sen ajan dokumentointi osoittaa, että äitipuoli oli ensimmäinen henkilö jolle Jane ‘kertoi’ seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Hän kertoi tästä muille vasta myöhemmin. Tämä on yksi niistä tavoista, joiden vuoksi Jane kertoi hyväksikäytöstä, vaikka sellaista ei olisi tapahtunut, mutta on olemassa tuona ajankohtana koottua tietoa, joka on yhtenevää tämän hypoteesin kanssa.

Jos hyväksikäyttöä ei tapahtunut, miksi niin monet ihmiset, Jane mukaan lukien, olivat niin vakuuttuneita, että näin oli tapahtunut, nähtyään Janen videohaastattelut ajalta, jolloin hän oli 6-vuotias?

Kun joku kertoo tapahtuman, etenkin jos kertomus on yksityiskohtainen ja siihen liittyy tunteita, se saattaa olla erittäin vakuuttava (Bell & Loftus 1989). Jane itse tuli vakuuttuneeksi, kun hän näki itsensä nauhalta, kuten olivat monet tunnetut tiedemiehetkin. Monet ihmiset ihmettelevät, mistä tällaiset yksityiskohdat ja tunteet voivat tulla, jos väitettyä tapausta ei olekaan tapahtunut. Kuitenkaan se, että ihminen on ruvennut uskomaan johonkin, ei todista siitä, että niin olisi tapahtunut. Tapaukseen uskominen voi olla täysin todellista ja sydämeen käypää, vaikka se ei ole totta. Ihmiset, jotka uskovat, että avaruusolennot ovat siepanneet heidät, ihmiset jotka uskovat olleensa edellisessä elämässä prinssiä ja prinsessoja, ihmiset jotka uskovat, että muistavat syntymähetkensä (tai sen miten olivat kohdun puristuksissa), antavat yksityiskohtaisia, tunnepitoisia ja vakuuttavia kuvauksia näistä ‘muistoistaan’, kuitenkin on epätodennäköistä, että ne pitävät paikkansa. Näin ollen Ekman oli on saattanut olla täysin oikeassa arvioidessaan, että Janen ‘tunteet’, kun hän oli 6-vuotias, olivat autenttisia - ja kuitenkin täysin väärässä siinä, että kyseessä olivat autenttiset muistot.

Mistä tulivat pornografiaan liittyvät syytökset?

Monet kommentaattorit ovat kummissaan pornografiaan liittyvistä syytöksistä. Corwinin ja Olafsonin alkuperäisessä artikkelissa kerrataan Janen syytös: *‘Syytin häntä kuvien ottamiesta veljestäni ja minusta ja niiden myymisestä’*. Tämän Jane muisti 17-vuotiaana (Corwin & Olafson 1997). Neisser arvioi, että pornografiassytökset olivat perusteettomia: *‘Jane on selvästi muistanut ja ollut todella hämmäntynyt jostain sellaisesta, mitä ei koskaan tapahtunut’* (Neisser 1997). Omien tutkimustemme perusteella olemme sitä mieltä, että nämä syytökset ehkä syntyivät äitipuolen mielessä, ja hän kertoi ne tytölle. Janen vanhempi veli, jonka oletettiin olleen mukana kiisti tapahtumat. Myös äiti kiisti tällaisen. Minkäänlaista dokumentoitua aineistoa ei löydy tällaisen varmentamiseksi. Niistä olisi kerrottu poliisin asiakirjoissa, terapeuttien muistiinpanoissa, tai ne olisi mainittu jossakin muussa dokumentissa.

Jane Doen tapauksen tutkimisen etiikka

Ovatko pyrkimyksemme tutkia tämä asia eettisesti perusteltuja? Millaiset menetelmät ovat luvallisia meille tietojen hankkimiseen ja väitteiden ja todisteiden uudelleen arviointiin, ja siihen että päädyimme eri johtopäätöksiin kuin Corwin? Konsultoimme Thomas McCormickia, joka on lääkäri ja erikoistunut lääketieteen etiikkaan Washingtonin yliopistossa. McCormic esitti hypoteettisen tilanteen, jossa ammattilainen olisi julkaissut tapausselostuksen, jonka mukaan hän olisi parantanut syövän marihuanalla. Syöpälääkäreillä olisi tietenkin lukematon määrä kysymyksiä tästä tutkimuksesta: *‘Auttoiko se oikeasti?’*, *‘Jos potilas todella voi paremmin hoidon jälkeen, niin oliko hänellä alkuaankaan syöpää?’*. Olisiko eettisesti perusteltua, että kyseiset lääkärit puhuisivat kyseisestä ‘tapausselostuksesta’ ja tutkisivat alkuperäisen lääkärin keräämät tiedot?

McCormic on tätä mieltä, samoin me. Tieteellisyysydin on sen avoimuus saman alan tutkijoiden tarkastelulle. Esitettyjen väitteiden tulee olla vertaistutkijoiden arvioitavissa, tosiasioiden tulee olla saatavilla ja todentamista ja kritiikkiä varten; ja tulokset tulee voida testata uudelleen. Kun kirjoittaja esittää hypoteeseja, jotka perustuvat tapausselostukseen, jota hän pitää totena, hänen tulee kyetä puolustamaan teoriaansa. Muut tutkijat ovat oikeutettuja ja velvollisia tutkimaan tarkkaan menettelyt ja löydökset niin pitkälle kuin on mahdollista toimia aiheuttamatta tällä kenellekään vahinkoa.

Jane Doen tapauksessa seurasimme Cowinin jälkiä ja löysimme lukuisia hänen tapaukseensa liittyviä, olennaisia asiakirjoja. Tapasimme myös joitakin henkilöitä, jotka hänet. Löysimme paljon materiaalia, joka oli

vastoin hänen väittämiään. Se mitä teimme muistuttaa niiden oppineiden työtä, jotka tutkivat uudelleen Freudin kuvaaman Doran tapauksen. He löysivät merkittävää informaatiota jonka Freud oli jättänyt kertomatta lukijoilleen. Tapausselostuksen uudelleen arviointi vaati kykyä selvittää asioita.

Lukijat saattavat ihmetellä, miksi emme keskustelleet Jane Donen kanssa. Harkitsimme pitkään tätä. Saimme Janen äidiltä kirjallisen luvan tällaiseen yhteydenottoon, mutta arvelimme että se voisi järkyttää häntä, kun hänellä on ollut elämässään liian kanssa järkytyksiä. Janen oman kertomuksen saaminen ei myöskään olisi todennäköisesti antanut uutta valaistusta 'tapausselostukseen', koska hänen uskomuksiinsa oli niin ankarasti vaikutettu. Emme halunneet ottaa sitä riskiä, että olisimme vielä aiheuttaneet hänelle lisäongelmia.

Corwin ja Olafson sekä jotkut kommentaattorit ehdottivat uutta tutkimuksen menetelmää: jatkotutkimukset voisivat hyötyä siitä, että käytössä oli vuosikymmenten takaisi nauhoituksia, joissa lapset esittävät väitteitä seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Aikuisiin kuten Jane Doe, joita oli haastateltu lapsina, ja jotka olivat kertoneet tuleensa seksuaalisesti hyväksikäytetyiksi, voitaisiin ottaa uudelleen yhteyttä, jotta selvitettäisiin heidän lapsuuden traumoja koskevia muistojaan. Aikuisille kuten Janelle voitaisiin näyttää nauhoituksia, juuri kuten Janelle tehtiin. Lindsay (1997) vaatii tarkkaa harkintaa tällaisissa kysymyksissä. Nähtyämme mitä Janen elämässä tapahtui olemme samaa mieltä. Olemme sitä mieltä, että tällaiseen menetelmään sisältyy todella suuri riski ja mahdollisuus aiheuttaa katastrofi.

Jos hyväksikäyttöä ei alunalkuaankaan tapahtunut, aikuiseksi kasvanut lapsi saatetaan johdattaa uskomaan, että näin on tapahtunut. Näin voi käydä siksi, ettei hän ole tietoinen syistä joiden vuoksi lapsi voi kertoa tällaisesta, vaikkei sitä ole tapahtunut. Voi olla että tällainen 'uusi informaatio' johtaa hänet toimimaan tavoilla, joilla hän ei olisi muutoin toiminut, ja joilla voi olla tuhoisia vaikutuksia hänelle itselleen sekä muille ihmisille. Lapsuuden nauhoitukset nähtyään Jane katkaisi vasta aloittamansa uuden suhteensa äitiinsä. Kukaan ei kertonut hänelle, että hänen lausumansa 6-vuotiaana, niin dramaattisia kuin ne olivatkin, voivat olla suggestion seurausta. Useista lähteistä ilmenee, että ennen Corwinin uusintahaastattelua Jane oli usein kyseenalaistanut 'muistonsa', puhunut niistä ja ihmetellyt mitä todellisuudessa oli tapahtunut. Mahtoiko se, että hän tapasi Corwinin uudelleen vuonna 1995 johtaa siihen, että hän siirtyi epävarmuudesta varmuuteen?

Jälkikirjoitus

Pyrkimyksemme kriittisesti arvioida väitteitä repressoituneiden muistojen palautumista, kohtasi odottamatonta ja järkyttävää vastarintaa. Tutkimustyömme kritiikki, joista osa on sinetöitynä salassa pidettävissä muistioissa, ja toinen osa nimettömiä syytöksiä väitetyistä väärinkäytöksistämme (muistioissa joita ei ole luovutettu meille, joten emme voi vastata niihin), johti siihen, että julkaiseminen viivästyi yli kaksi vuotta. Kunnianarvoiset yliopistomme lähettivät kylmääviä varoituksia, että emme saa julkaista mitään osaa materiaalistamme millään foorumilla, emme edes sellaista joka on kenen tahansa löydettävissä julkisista tiedostoista Googlen hakukoneella. Perustuslaillinen oikeutemme sananvapauteen riistettiin, meitä ei suojellut akateeminen vapaus tuottaa ja vaihtaa intellektuaalisia ideoita, vaan jouduimme turvautumaan kalliiseen (emotionaalisesti, ammatillisesti ja taloudellisesti) yksityiseen lakimieheen. Olimme järkyttyneitä kaikkien yliopistojemme tiedeyhteisön jäsenten puolesta, kun näiden instituutioiden ennen kaikkea tulee taistella sananvapauden ja akateemisen keskustelun puolesta. Tässä tapauksessa tapahtui täysin päinvastainen.

Jane Doen tapausta käytetään edelleenkin todisteena alkuperäisistä repressoituneista tai dissosioituneista muistoista monissa oikeudellisissa yhteyksissä, ja myös oikeustapauksissa, joissa on mukana mahdollisesti syyttömiä, mutta syytteeseen joutuneita ihmisiä.

Jane katkaisi uudelleen syntyneen yhteytensä äitiinsä kun Corwin tuli takaisin hänen elämäänsä ja esitti hänelle hänen lapsuudessaan kuvatut videonauhat. Hänen äitiensä menetti hänet kertaalleen kauan sitten vuonna 1984, sama tapahtui 1995. Tätä kirjoitettaessa heillä ei ole kontaktia toisiinsa.

Kiitokset

Olemme erittäin kiitollisia Carol Tavisille, joka on ystävällisesti käyttänyt aikaansa ja taitojaan meidän auttamiseksemme, todellinen pohdiskelija. Monet muut ihmiset, ystävät ja kollegat ovat antaneet arvokkaita näkemyksiä ja auttaneet kirjoittamisessa.

References

- Bell, Brad, and Elizabeth Loftus. 1989. Trivial persuasion in the courtroom: The power of (a few) minor details. *Journal of Personality and Social Psychology* 56: 669-679.
- Benedek, Elissa P., and Diane H. Schetky. 1985. Allegations of sexual abuse in child custody and visitation disputes. In E. Benedek and D. Schetky (Eds.), *Emerging Issues in Child Psychiatry and the Law*. (pp. 145-156). New York: Brunner/Mazel.
- Borch-Jacobsen, Mikkel. 1997. Sybil: The making of a disease: An interview with Dr. Herbert Spiegel. *The New York Review of Books* XLIV: 60-64.
- Bradley, Susan J., Gillian D. Oliver, Avinoam B. Chernick, and Kenneth J. Zucker. 1998. Experiment of nurture: Ablatio penis at 2 months, sex reassignment at 7 months, and a psychosexual follow-up in young adulthood. *Pediatrics* 102: e9, July.
- Briere, John. 1992. *Child abuse trauma: Theory and treatment of the lasting effects*. Newbury

- Park, California: Sage Publications.
- Brown, Daniel, Alan W. Schefflin, and Charles L. Whitfield. 1999. Recovered memories. *The Journal of Psychiatry and Law* 27: 5-156.
- Brown, Peggy. 1999. Presentation at the West Virginia Psychology Conference. Marshall University, Huntington, West Virginia.
- Ceci, Stephen J., and Maggie Bruck. 1993. The suggestibility of children's recollections: An historical review and synthesis. *Psychological Bulletin* 113: 403-439.
- 1995. *Jeopardy in the Courtroom*. Washington D.C.: American Psychological Association Press.
- Ceci, Stephen J., and Mary L.C. Huffman. 1997. How suggestible are preschool children? Cognitive and social factors. *J. American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 36: 948-958.
- Ceci, Stephen J., Elizabeth F. Loftus, Michelle D. Leichtman, and Maggie Bruck. 1994. The possible role of source misattributions in the creation of false beliefs among preschoolers. *International Journal of Clinical and Experimental Hypnosis* 42: 304-320.
- Cioffi, Frank. 1998. *Freud and the question of pseudoscience*. Chicago: Open Court.
- Colapinto, John. 2000. *As Nature Made Him: The Boy Who Was Raised As a Girl*. New York: HarperCollins.
- Corwin, David L., and Erna Olafson. 1997. Videotaped discovery of a reportedly unrecalable memory of child sexual abuse: Comparison with a childhood interview videotaped 11 years before. *Child Maltreatment* 2: 91-112.
- Courtois, Christine A. 1992. The memory retrieval process in incest survivor therapy. *Journal of Child Sexual Abuse* 1: 15-30.
- Crews, Frederick C. 1998. Ed.) *Unauthorized Freud: Doubters Confront a Legend*. New York: Viking.
- Curtiss, Susan. 1977. *Genie: A Psycholinguistic Study of a Modern-day "Wild Child."* New York: Academic Press.
- Ekman, Paul. 1997. Expressive behavior and the recovery of a traumatic memory: Comments on the videotapes of Jane Doe. *Child Maltreatment* 2: 113-116.
- Herman, Judith L., and Emily Schatzow. 1987. Recovery and verification of memories of childhood sexual trauma. *Psychoanalytic Psychology* 4: 1-14.
- Horner, Thomas M., Melvin J. Guyer, and Neil M. Kalter. 1993a. Clinical expertise and the assessment of child sexual abuse: An empirical study of mental health experts. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 32(5): 925-933.
- 1993b. The biases of child sexual abuse experts: Believing is seeing. *Bulletin of the American Academy of Psychiatry and the Law* 21(3): 281-292.
- Kayzer, Wim. 1997. *A Glorious Accident*. N.Y.: W.H. Freeman and Co. (Originally published in *The Netherlands by Uitgeverij Contact*. 1995.)
- Kendall-Tackett, K.A., Linda M. Williams, and David Finkelhor. 1993. Impact of sexual abuse on children: A review and synthesis of recent empirical studies. *Psychological Bulletin* 113: 164-180.
- Lindsay, D. Stephen. 1997. Jane Doe in context: Sex abuse, lives and videotape. *Child Maltreatment* 2: 187-192.
- Loftus, Elizabeth F. 1997. Creating false memories. *Scientific American* 277(3): 70-75
- McNally, Richard J., and John E. Calamari. 1989. Obsessive-Compulsive disorder in a mentally retarded woman. *British Journal of Psychiatry* 155: 116-117.
- McNally, Richard, J., Karen L. Cassiday, and John E. Calamari. 1990. Tiajin-kyofu-sho in a Black American woman: Behavioral treatment of a "culture-bound" anxiety disorder. *Journal of Anxiety Disorders* 4: 83-87.
- Merkin, Daphne. 1997. The mystery of Dr. B. *New Yorker* March 24: 76-80.
- Moscovitch, Morris, Gordon Winocur, and M. Behrmann. 1997. What is special about face recognition? Nineteen experiments on a person with visual object agnosia and dyslexia but normal face recognition. *Journal of Cognitive Neuroscience* 9: 555-604.
- Neisser, Ulric. 1997. Jane Doe's memories: Changing the past to serve the present. *Child Maltreatment* 2: 123-125.
- Ogden, J.A., and Suzanne Corkin. 1991. Memories of H.M. In W.C. Abraham, M.C. Corballis, and K.G. White (eds.). *Memory Mechanisms: A Tribute to G.V. Goddard*. Hillsdale, New Jersey: Erlbaum.
- Pollak, Richard. 1997. *The Creation of Dr. B: A Biography of Bruno Bettelheim*. New York: Simon and Schuster.
- Putnam, Frank W. 1997. Commentary. *Child Maltreatment* 2: 117-120.
- State of Rhode Island v. Quattrocchi. 1998, March 24. Case: NO. P92-3759 Hearing testimony of Dr. Daniel Brown. Providence Superior Court.
- Rymer, Russ. 1993. *Genie: An Abused Child's Flight From Silence*. New York: HarperCollins.
- Sacks, Oliver. 1990. *Awakenings*. New York: HarperPerennial.
- Schooler, Jonathan W. 1997. Reflections on a memory discovery. *Child Maltreatment* 2: 126-133.

Schreiber, Flora Rheta. 1974. Sybil (2nd edition). New York: Warner Books.

Kirjoittajista

Elizabeth Loftus on psykologian professori ja vieraileva lakitieteen professori Washingtonin yliopistossa. Hän on Amerikan Psykologiyhdistyksen aikaisempi puheenjohtaja, ja on kirjoittanut yli 20 kirjaa yli 350 artikkelia. Osoite: Psychology Department, Guthrie Hall, University of Washington, Seattle, WA 98195-1525. E-mail: eloftus@u.washington.edu.

Melvin J. Guyer on psykologian professori. Osoite: Department of Psychiatry, University of Michigan Medical School, 1500 East Medical Center Drive, Ann Arbor, MI 48109-0390. E-mail: guyer@umich.edu.

(Käännös Elizabeth Loftuksen luvalla Anu Suomela, Sexpo-säätiö)